

De Eandis-deal: een gemiste kans voor energiedemocratie

TOM WILLEMS

De auteur is beleidsmedewerker voor RE-Scoop.Vlaanderen en lid van de werkgroep energie van Transitienetwerk Middenveld

Meer dan een jaar geleden startte het management van Eandis de zoektocht naar een private partner: een grote kapitaalgroep die mee wilde investeren in onze distributienetwerken voor gas en elektriciteit. Het is daarover heel lang stil gebleven. Het bestuur van Eandis dacht alles netjes intern te kunnen regelen. Ook de media toonde aanvankelijk nauwelijks interesse voor deze ondergrondse materie. Totdat een aantal geëngageerde burgers en organisaties van het middenveld om uitleg vroegen.

Die burgers en organisaties voelden zich voorbijgelopen. Waarom had het bestuur van Eandis niet in de eerste plaats aan haar eigen burgers gedacht? Het Transitie Netwerk Middenveld lanceerde een petitie¹ tegen de uitverkoop van ons netwerk aan een Chinees staatsbedrijf. Sindsdien regent het verontwaardigde reacties en is het thema dagelijks in het nieuws. We geven een overzicht van de gebeurtenissen. Vanuit het middenveld roepen we de gemeentelijke mandatarissen op om tegen de deal te stemmen en een alternatieve formule met burgerparticipatie uit te werken.

Dit artikel werd geschreven voordat de algemene vergadering van Eandis op 3 oktober 2016 de deal al dan niet zal goedgekeurd hebben. Ik geef hierbij een overzicht van de gebeurtenissen en evalueer deze vanuit het oogpunt van burgerdemocratie.

WAT IS EANDIS?

U kent de naam Eandis allicht van de graafwerken en kabelwerkzaamheden in de straat. Of als verschafter van premies voor de isolatie van uw woning. *Eandis cvba* is de operationele vennootschap die de distributienetten beheert die in eigendom zijn van 7 intercommunales. Eandis werd bij de vrijmaking van onze energiemarkt (2003) opgericht door de gemengde intercommunales. Dat waren de distributienetbeheerders (DNB's) waar Electrabel nog mee aan boord zat. Ze bedienen ongeveer 80% van de aansluitingen op laag- en middenspanning in Vlaanderen.

In een vrije energiemarkt moet er een strikte scheiding zijn tussen enerzijds de activiteiten waar concurrentie mogelijk is, namelijk de productie en levering en anderzijds de monopolieactiviteiten transport en distributie. Daarom werd decretaal bepaald dat Electrabel uit de energiedistributie moest stappen en dat de

Het netwerk zou ook in medebeheer en -eigendom van de burgers verankerd kunnen worden. Zo namen de burgers in meerdere Duitse steden zoals Schönau, Hamburg - en nu ook in Berlijn - het initiatief om zelf het net over te nemen.

DNB's zuivere intergemeentelijke bedrijven zouden worden. De uitkoop kostte de gemeenten ongeveer 1 miljard euro. In de nasleep van de financiële crisis konden of wilden vele gemeenten dit kapitaal niet op tafel leggen. De DNB's zijn dan gaan lenen bij de bank, waardoor hun schuldgraad opliep tot boven de 70%, met mogelijke repercussies op de interestlasten. Dat is de reden waarom in het Vlaamse regeerakkoord een wetswijziging aangekondigd werd om de intrede van een private partner in het kapitaal van de DNB's mogelijk te maken.

TRANSPARANTIE EN MEDEBEHEER

REScoop.Vlaanderen, de federatie van verenigingen en coöperaties van burgers voor hernieuwbare energie, voelde de bui al hangen en stelde in haar memorandum voor de verkiezingen in 2014 dat de distributienetten van elektriciteit en gas in publieke handen moesten komen. Want distributie is een monopolieactiviteit én een publieke dienstverlening. Het is ook een activiteit waarop een stabiele winst gemaakt wordt, via tarieven betaald door de klanten, waarbij de laagspanningsklanten een disproportioneel hoog deel van de rekening betalen, gezien men grotere bedrijven van vele kosten vrijstelt. Daardoor is de distributiekost de voornaamste component in de factuur van de burgers geworden. Bovendien moet er nog veel geïnvesteerd worden in de modernisering van ons elektriciteitsnet, om de inte-

gratie van hernieuwbare energie mogelijk te maken en om vraag en aanbod beter op elkaar af te stemmen. Daarbij wordt er een grotere betrokkenheid van burgers verwacht, o.a. via de invoering van slimme meters. Daarom is volgens REScoop.Vlaanderen het beheer van onze energienetten een taak voor publieke ondernemingen, op voorwaarde dat ze transparant werken en gecontroleerd kunnen worden door representatieve gebruikersorganisaties. Het netwerk zou ook in medebeheer en -eigendom van de burgers verankerd kunnen worden. Zo namen de burgers in meerdere Duitse steden zoals Schönau, Hamburg - en nu ook in Berlijn - het initiatief om zelf het net over te nemen, ten einde een uitbating door een groot en soms buitenlands energiebedrijf te voorkomen.

In de zomer van 2015 startte het management van Eandis de zoektocht naar een private partner, na goedkeuring van de raden van bestuur van de 7 DNB's. Bij een zeventigtal conglomeraten uit de financiële wereld werd naar hun interesse gepolst. In november 2015 volgden een aantal infovergaderingen voor gemeenteraadsleden waar men het proces toelichtte: *“We zijn op zoek naar een stabiele partner, die niet actief is in de productie en levering van energie en die niet op korte termijn wil cashen, maar voor een lange periode tevreden is met een beperkt maar zeker dividend”*. De intrede van een private partner werd als ondeelbaar voorgesteld met de fusie-operatie van de 7 DNB's tot één nieuw op te richten distributienetbedrijf: *Eandis Assets*. Daarbij zal men het huidige Eandis cvba omvormen tot *Eandis Systems Operator*. De hele operatie moet in 2016 gefinaliseerd worden. De bekrachtiging valt op de buitengewone algemene vergadering van Eandis Assets op 3 oktober 2016.

SPANNING OP DE LIJN

Op een aantal infovergaderingen van Eandis werd expliciet de vraag gesteld waarom het be-

Op een aantal infovergaderingen van Eandis werd expliciet de vraag gesteld waarom het bestuur niet de piste onderzocht heeft van burgerparticipatie, bv. een coöperatief fonds, wat door Eandis direct afgeketst werd als onrealistisch voor het ophalen van grote bedragen.

stuur niet de piste onderzocht heeft van burgerparticipatie, bijvoorbeeld door de oprichting van een coöperatief fonds, eventueel aangevuld met een obligatielening. De coöperatie met haar eigen gebruikers, de burgers, werd door Eandis direct afgeketst als onrealistisch voor het ophalen van grote bedragen, waarbij er soms smalend verwezen werd naar het initiatief van de coöperatieve bank New B, dat zo moeizaam van de grond komt. Met enig cynisme werd de vraagstelling zelf omgedraaid: *“Waarom heeft geen enkele burgercoöperatie zich komen aanbieden met minstens 500 miljoen € in cash?”* Een obligatielening zou dan weer niet volstaan om de hoogste rating bij Moody's te behouden, vermits een lening niet bijdraagt aan het eigen vermogen.

Deze argumenten kunnen nochtans weerlegd worden door een aantal tegenvoorbeelden. Zo haalde de Leterme-staatsbon in 2011 vrij snel 5,7 miljard euro samen, wat toen nodig was om het vertrouwen van de beleggers in België te herstellen. Een obligatielening is achtergesteld aan bankleningen en wordt dan ook beschouwd als quasi eigen vermogen. Zeker wanneer de kapitaalbreng door de eigen burgers gebeurt.

De verankering van Crelan bij haar coöperatieve aandeelhouders vormt een ander voorbeeld van hoe op één jaar tijd 200 miljoen euro coöpera-

tief kapitaal werd opgehaald. En ook het initiatief van New B toont aan dat er een grote interesse bestaat bij de bevolking om economisch te participeren. Op korte termijn heeft New B 50.000 leden kunnen verzamelen rond een project dat nog niet concreet was. Uiteraard hebben die coöperanten maar een beperkte inbreng gedaan. Dat werd hen ook gevraagd. Een aandeel kost slechts 20 euro en is dus te beschouwen als een vorm van steunbetuiging om het project uit te werken. Maar van zodra de plannen concreet worden dan mag je er op rekenen dat er vrij snel ca. 50 miljoen euro gemobiliseerd kan worden en dat er allicht nog tienduizenden nieuwe leden zullen toetreden. Ook de energiecoöperatie Ecopower verzamelt zonder publiciteit te maken 50.000 coöperatieve vennoten die gezamenlijk een inbreng doen van 50 miljoen euro in hun eigen productie installaties.

Een beursgang zoals bij Elia, de beheerder van het hoogspanningsnet, is volgens Eandis dan weer niet mogelijk onder de huidige wetgeving. Een zwak juridisch argument om het gebrek aan politieke eensgezindheid te camoufleren. Want eigenlijk waren alle stappen die Eandis in 2015 ondernam voor het aantrekken van privaat kapitaal ook onwettig, namelijk in strijd met het decreet intergemeentelijke samenwerking. Het bestuur van Eandis bereidde dus achter de schermen een aantal strategische keuzes voor, zonder dat daar een ernstig maatschappelijk debat over gevoerd was.

Maar het Transitie Netwerk Middenveld is niet gewonnen voor een beursgang, waarbij de poort wordt opengezet voor kapitaalkrachten à la Fernand Huts. Het is een piste die nu door de sommige partijen naar voor geschoven wordt. Maar dat is niét wat wij verstaan onder de verankering van onze basisinfrastructuur bij de burgers en gebruikers.

In sneltempo worden op bestuurs- of informatievergaderingen de presentaties afgerammeld. Veel tijd voor vraag en antwoord is er niet, want dan zou de vergadering kunnen uitlopen.

Men kan zich de vraag stellen in hoeverre de vertegenwoordiging door gemeentelijke mandatarissen voldoende transparantie biedt voor het nemen van strategische beslissingen. Bij velen ontbreekt de kennis of de tijd er zich in te verdiepen en er wordt niet aan visievorming gewerkt. In sneltempo worden op bestuurs- of informatievergaderingen de presentaties afgerammeld. Veel tijd voor vraag en antwoord is er niet. De democratische sturing door de gemeentelijke mandatarissen stelt dus niet zo veel voor.

DIVIDENDEN IN RUIL VOOR BELANGEN

Daarmee wil ik niet zeggen dat Eandis geen performant bedrijf is. Maar het gemeentelijk belang wordt er bijna openlijk gereduceerd tot de uitkering van het jaarlijkse dividend. En daar moeten de gemeenten zich geen zorgen over maken, want dat staat niet onder druk door de toetreding van een private partner. Integendeel: privaat kapitaal moet ook gelokt worden met het vooruitzicht op een stabiel en voldoende hoog rendement. En het kapitaal van de gemeentelijke hoofdaandeelhouders zal op gelijke basis vergoed worden als dat van de private minderheidsaandeelhouder.

Het is dan ook niet verwonderlijk dat de 7 betrokken DNB's op hun algemene vergaderingen in december 2015 de lopende zoektocht naar een private partner goedkeurden, onder de opschortende voorwaarde dat het Vlaams parlement een wijziging in het decreet intergemeen-

telijke samenwerking zou goedkeuren. Het Franse aandeelhouderschap van Electrabel zou zo snel vervangen worden door een andere (buitenlandse) kapitaalgroep. Is dit de kracht van verandering? De verankering van onze strategische nutsectoren? “*Are we nuts?*”, tweette Geert Noels toen de details van de deal uitkwamen. De oude politieke cultuur is terug van eigenlijk nooit weggeweest. Net zoals bij de nucleaire deal maakt men eerst met een groot privaat bedrijf - een deal - waarna men de wetgeving aanpast om dit mogelijk te maken. Het parlement wordt pas betrokken wanneer de fundamentele keuzes al gemaakt zijn en het eigenlijk al te laat is voor een grondig maatschappelijk debat over de toekomst van onze energievoorziening. Een enkele parlementaire vraag over het privaat kapitaal binnen Eandis werd door de minister van Energie snel gepareerd door de hete aardappel door te schuiven naar de gemeenten: uiteindelijk zullen zij beslissen of ze gebruik willen maken van de opening die in het decreet werd gemaakt.

MIDDEVELD ROERT ZICH

Vanuit het middenveld kwamen er nochtans kritische geluiden. De SERV slaagde er niet in om een unaniem advies te formuleren, waardoor het standpunt van de vakbonden aan het parlementair dossier werd toegevoegd. ACV, ABVV en ACVLB pleitten voor het behoud van de zuivere intercommunales omdat op die manier de verstrengeling tussen private en publieke belangen maximaal wordt tegengegaan: “*Intercommunales zijn vaak weinig transparante structuren, die omwille van hun aard monopoliewinsten realiseren. De vakbonden vinden dat de winsten van deze publieke monopolies moeten terugvloeien naar de bevolking via de dividenden aan de gemeenten in plaats van naar private aandeelhouders.*” En verder: “*Wat de kapitaalsintensiviteit betreft, wijzen de werknemersorganisaties er op dat de rentes voor publieke*

overheden vandaag historisch laag zijn. Een andere mogelijke manier van financiering is door beroep te doen op het spaargeld van gebruikers van de intercommunale diensten via bijvoorbeeld een volkslening of in de vorm van aandeelhouderschap in een coöperatieve financieringsvennootschap.” Verder wordt verduidelijkt dat onder de voorgestelde regelgeving burgercoöperaties in principe kunnen deelnemen als een privaatrechtelijke partner aan een intergemeentelijk samenwerkingsverband: “*De werknemersorganisaties vragen dat de Vlaamse overheid de intrede van dergelijke coöperaties in intergemeentelijke samenwerkingsverbanden actief promoot.*”

Ook REScoop.Vlaanderen die via haar energiecoöperaties meer dan vijftigduizend burgers verzamelt, stuurde een aantal opiniestukken uit. Volgens REScoop moeten overheden leren samenwerken met hun burgers en moet er gezocht worden naar een publiek civiel samenwerkingsverband. Op die manier kan een stukje deeleconomie gerealiseerd worden. De oprichting van een coöperatief fonds vraagt natuurlijk wat tijd en ook de medewerking van Eandis. Maar als er meer dan 250 miljard euro gepareerd staat op Belgische spaarboekjes die nauwelijks nog intrest opleveren, dan is de kans reëel dat er voor een stabiele belegging in Eandis voldoende geld bij de burgers kan opgehaald worden. Daarvoor moet er dan wel een prospectus uitgegeven worden. De coöperatie zal geregistreerd worden onder de naam CoopEandis. In de statuten staat dat ze zal werken volgens de Internationale principes van Coöperatief ondernemen.

Burgers worden dan mede-eigenaar van de lokale infrastructuur waarvan ze ook gebruik maken. De coöperatie wordt democratisch bestuurd volgens het principe één persoon één stem. De aandelen staan op naam en zijn vast

voor een bepaalde duurtijd (bijvoorbeeld 10 jaar) en geven een beperkt rendement. Een deel van meerwaarde zal besteed worden aan een maatschappelijk doel, bijvoorbeeld aan projecten rond energiearmoede. De algemene vergadering kiest haar bestuur en vertegenwoordigers in het bestuur van Eandis. Op die manier kan ook externe expertise ingebracht worden en wordt de werking van Eandis allicht wat transparanter. De intredende burgers worden gesensibiliseerd en begeleid om anders om te gaan met hun verbruik. Door de vrijwillige aggregatie van groepen van coöperanten kunnen vraag en aanbod naar hernieuwbare energie beter op elkaar afgestemd worden, waardoor het net minder wordt belast en het gevaar voor afschakeling (ook zonder kernenergie) wordt voorkomen.

ONWIL TEGENOVER ALTERNATIEVEN

De organisaties uit het middenveld klagen vooral de onwil aan bij de politiek benoemde bestuurders om een dergelijk alternatief uit te werken. Dit is een politieke vraag waarop er geen deftig antwoord komt. De bestuurders steken zich daarentegen weg achter zogenaamde juridische en financieel boekhoudkundige argumenten. Een cynische houding die neerkomt op een *self fulfilling prophecy* waardoor nieuwe dynamieken gefnuikt worden. Net wat we niét nodig hebben om vertrouwen op te bouwen in de overheid en het transitiebeleid. Maar ook de Vlaamse regering en het parlement zijn door hun nalatigheid en gebrek aan visie, even verantwoordelijk voor de gemiste kansen.

In het voorjaar van 2016 sijpelt naar buiten dat het Chinees staatsbedrijf, *China State Grid Corporation*, het beste bod heeft gedaan. Dit wordt in juni 2016 formeel bevestigd in de ondertekening van toetredings- en deelnemersovereenkomst. State Grid is bereid om 830 miljoen euro op tafel te leggen voor een participatie van

Door de vrijwillige aggregatie van groepen van coöperanten kunnen vraag en aanbod naar hernieuwbare energie beter op elkaar afgestemd worden, waardoor het net minder wordt belast en het gevaar voor afschakeling (ook zonder kernenergie) wordt voorkomen.

14% in Eandis Assets. Ten opzichte van de nettoactiefwaarde van 484,5 miljoen euro, wordt er nog een commerciële premie van 345,5 miljoen geboden. Een aardige bruidsschat die alle andere biedingen ruim overtreft en het bestuur van Eandis klaarblijkelijk verblind heeft. Let wel, State Grid kan deze bruidsschat langzaam aan terugvorderen, naargelang het bedrijf langer in de Eandis blijft. Bij een echtscheiding in 2110 krijgt State Grid zelfs de hele bruidsschat terug.

Maar het lijkt zeker niet de bedoeling om het huwelijksbootje snel te verlaten. Naast een quasi gegarandeerd rendement van 4% op de totale inbreng (meer dan 32 miljoen die jaarlijks naar China vloeit) krijgt State Grid veel invloed in de strategische beslissingsorganen van Eandis. Over zowat alle belangrijke bestuursbeslissingen binnen Eandis heeft State Grid een quasi vetorecht afgedwongen, door bij niet-akkoord haar verkoopoptie op Eandis te kunnen uitoefenen. Alleen al door te dreigen met deze ingewikkelde uitstapprocedure kan ze haar invloed uitoefenen en de agenda bepalen. Volgens de inspectie van financiën van de stad Antwerpen zou State Grid hierdoor een beslissende invloed hebben op het beleid van Eandis, wat strijdig is met het decreet over de intergemeentelijke samenwerking.

STRATEGISCH GEVOELIG

Allicht zal het zo'n vaart niet lopen en zal State Grid zich zeer geduldig en bescheiden opstellen. Te vrezen valt dat strategische informatie naar de communistische partij (eigenlijk het moederbedrijf van State Grid) zal doorvloeien. En dan gaat het allicht niet over het doorspelen van gebruiksgegevens die tot de privacy behoren, maar wel over het eerder op de hoogte zijn van strategische beslissingen, zoals toekomstige investeringsplannen. Want China heeft grote ambities op energievlak. Er liggen plannen op tafel voor de ontwikkeling van een hoogspanningsnet dat zich uitstrekt over heel Eurazië. China wil zich ontwikkelen tot de grootste uitvoerder van goederen en diensten die met energie te maken hebben: naast kern- en steenkoolcentrales nu ook veel aandacht voor zon- en windenergie. Als het maar industriële activiteit oplevert. China bereidt zich strategisch voor om de hardware te leveren die gekozen zal worden om de energietransitie in Europa waar te maken. De intrede van State Grid in Eandis gaat dus over veel meer dan een korte termijn kapitaal probleem van onze DNB's. We moeten deze operatie in een veel breder perspectief plaatsen en ons afvragen of we niet een aantal kansen voor ons eigen industrieel beleid in de ontwikkeling van technologie voor hernieuwbare energie aan het ondermijnen zijn.

De vraag is ook of we een dergelijke centralistische aanpak in de energiesector wel willen. State Grid is een moloch, op een tiental jaar tijd

Naast een quasi gegarandeerd rendement van 4% - meer dan 32 miljoen die jaarlijks naar China vloeit -, krijgt CSGC veel invloed in de strategische beslissingsorganen van Eandis. Over zowat alle belangrijke bestuursbeslissingen binnen Eandis heeft CSGC een quasi vetorecht afgedwongen.

opgeklommen tot het tweede grootste bedrijf van de wereld, dankzij zijn monopoliepositie in China en de royale staatsteun die het land uitkeert aan zijn strategische sectoren. State Grid zal (beperkt) invloed uitoefenen in welke onze netten verder uitgebouwd worden: meer centraal gedirigeerd, volgens een top down model dat afhankelijk creëert of eerder decentraal, door de ontwikkeling van quasi autonome eenheden die wel nog zijdelings met elkaar verbonden zijn. Het gaat dus ook over een visie op autonomie, energiedemocratie en veerkracht van onze samenleving. Over hoe we ons beter kunnen behoeden tegen toekomstige economische schokken, in een wereld waar economische groei steeds minder vanzelfsprekend is. Misschien hebben we ook daarvoor meer diversificatie en mede-eigenaarschap via burgercoöperaties nodig. ■

---

1. Petitie Eandis van jou en mij op <http://www.transitienetwerkmiddenveld.be/eandis>